

*Г.Т. Отынишева*¹*

¹*Абай атындағы ҚазҰПУ-нің докторанты, Алматы қ., Қазақстан
Е – mail: gauhartas7@mail.ru*

«Қазақ деген ел-бостандық, азаттықты сүйетін, даланы, таза ауаны, таза суды, таза көгалды сүйетін халық», - дейді белгілі жазушы Ф.Мүсірепов.

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВТІҢ ӨМІР СҮРГЕН ОРТАСЫ, ТАРИХИ СИПАТТАЛУЫ

Аңдатпа

Шығармашылық интеллигенциясының қазақ қоғамында атқарған рөлі, көтерген жүгі әрдайым үлкен болып келеді. Ұлт тағдыры көп жағдайда олардың іс-әрекетімен байланысты болды. Ұлттық мәдениетті жасаушы – ең алдымен шығармашылық интеллигенция. Рухани мәдениетті өз бойында сақтаушы да, оны насихаттаушы да, кейінгі ұрпаққа асыл мұра етіп жеткізушілерде шығармашылық интеллигенция өкілдері. Мақалада Ғабит Махмұтұлы Мүсіреповтың өскен ортасы, өмір сүрген қоғамының тарихи сипаты және осы арқылы кеңестік дәуірдегі жазулардың күнделікті өмірінің бір қыры жан – жақты зерттелген. ХХ ғасырдағы қазақ әдебиетінің мәртебесін биіктеткен классиктердің бірі, көркем сөздің ұстасы, тапқырлық пен шешендіктің нұсқасы, дарқан дарын, академик-жазушы Социалистік Еңбек Ері Ғабит Махмұтұлы Мүсірепов. Ғабит Мүсірепов – өз дәуірінің рухани-мәдени белестерінде өшпес белгі қалдырған, әдебиетіміздің биік тұлғасы тұғырына көтерілген ұлы суреткер, ұлағатты ұстаз, ірі қоғам қайраткері, өзі айтқан әдебиетіміздің «алыптар тобының» аса көрнекті өкілі. Оның есімі туған халқының тарихи болмыспен, рухани әлемімен тығыз байланысты. Халқы барда кеменгер суреткердің бүкіл өмір тарихы, шығармашылық өсу жолы, күллі әдеби-мәдени мұралары мәңгі жасай бермек. Жазушының қаламынан шыққан көркемдік қуаты жоғары туындылары әлі талай жүректерге жол тауып, талай түлектерді адамгершілік игі қасиеттерге баулитыны анық.

Ғабит Мүсіреповтің тұла бойының, кеменгер ойының, шығармашылығының танымдық та, тәрбиелік те қадір-қасиеті ерекше. Өйткені көрнекті жазушы шығармашылық жұмыста, жазу өнерінде өзіне де, өзгеге де, алдыңғы толқын ағалар мен кейінгі буын иілерге де биік талап қоя білген қаламгер.

Кілт сөздер: Ғабит Мүсірепов, жазушылар, Кеңестік дәуір, шығармашылық жұмыс.

*Отынишева Г.Т. *¹*

¹*магистр, преподаватель КазНПУ имени Абая, Казахстан, г. Алматы.*

Е – mail: gauhartas7@mail.ru

ИСТОРИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СРЕДЫ ОБИТАНИЯ ГАБИТА МУСРЕПОВА

Аннотация

Роль творческой интеллигенции в казахском обществе всегда была большой. Судьба нации во многом была связана с их действиями. Создатель национальной культуры-прежде всего творческая интеллигенция. Представители творческой интеллигенции, как хранители духовной культуры в себе, так и ее насихаттеры, носители благородного наследия для последующих поколений. В статье подробно исследуется среда, в которой жил Ғабит Махмұтович Мусрепов, исторический характер общества, в котором он жил, и, таким образом, аспект повседневной жизни надписей советской эпохи. Один из классиков, прославивший статус казахской литературы ХХ века, кузнец художественного слова, воплощение изобретательности и красноречия, Дархан дарын, академик-писатель, Герой Социалистического Труда Ғабит Махмұтович Мусрепов. Ғабит Мусрепов-великий художник, великий учитель, крупный общественный деятель, оставивший неизгладимый след в духовно-культурных достижениях своего времени, поднявшийся на пьедестал высокой личности нашей литературы, выдающийся представитель «группы гигантов» сказанной им литературы. Его имя неразрывно связано с историческим бытием, духовным миром родного народа. Вся история жизни гениального художника, путь творческого роста, все литературно-культурное наследие будут увековечены в баре. Очевидно, что произведения писателя, обладающие высокой художественной энергией, по-прежнему находят отклик у многих сердец и приобщают многих выпускников к нравственным добродетелям.

Особое достоинство Габита Мусрепова-как познавательное, так и воспитательное. Потому что выдающийся писатель в творческой работе, в искусстве письма требовал высоких требований как к себе, так и к другим, братьям предыдущей волны и братьям следующего поколения.

Ключевые слова: Габит Мусрепов, писатели, Советская эпоха, творческая работа.

Otynshieva G.T. ^{*1}

¹ *master, teacher of the Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan*

E – mail: gauhartas7@mail.ru

ENVIRONMENT, HISTORICAL DESCRIPTION OF GABIT MUSREPOV'S LIFE

Abstract

The role of the creative intelligentsia in Kazakh society has always been great. The fate of the nation was largely linked to their actions. The creator of national culture is primarily the creative intelligentsia. Representatives of the creative intelligentsia, both keepers of spiritual culture in themselves, and its nasiahatters, bearers of a noble heritage for future generations. The article examines in detail the environment in which Gabit Makhmutovich Musrepov lived, the historical character of the society in which he lived, and thus the aspect of the daily life of the inscriptions of the Soviet era. One of the classics who glorified the status of Kazakh literature of the twentieth century, the blacksmith of the artistic word, the embodiment of ingenuity and eloquence, Darkhan daryn, academician-writer, Hero of Socialist Labor Gabit Makhmutovich Musrepov. Gabit Musrepov is a great artist, a great teacher, a major public figure who left an indelible mark on the spiritual and cultural achievements of his time, rose to the pedestal of a high personality of our literature, an outstanding representative of the "group of giants" of the literature he said. His name is inextricably linked with the historical existence, the spiritual world of his native people. The whole life story of the brilliant artist, the path of creative growth, all the literary and cultural heritage will be immortalized in the bar. It is obvious that the works of the writer, which have high artistic energy, still resonate with many hearts and introduce many graduates to moral virtues.

A special advantage of Gabit Musrepov is both cognitive and educational. Because an outstanding writer in creative work, in the art of writing, demanded high demands both for himself and for others, brothers of the previous wave and brothers of the next generation.

Keywords: Gabit Musrepov, writers, the Soviet era, creative work.

Тақырыптың өзектілігі. Қазақ әдебиетіндегі орны ерекше тұлға Габит Махмұтұлы Мүсірепов жазушы ғана емес, сонымен бірге, қоғам қайраткері, зерттеуші ретінде бай мұра қалдырған қайталанбас жазушы. Оның әр шығармасы тарихи негізде жазылып, Отан тарихының қилы кезеңдерінің әдебиеттегі көріністеріне айналды. Себебі, Ғ. Мүсірепов ең алдымен жазушы. XX ғасырда қазақ әдебиетіне кесек туындылар әкелген көркем сөз шебері, дара суреткер. Жазушының суреткерлік қыры өз заманында жеткілікті қарастырылды. Оның көркемдік әлемін ашуға бағытталған ізденістер әдебиеттану ғылымында әлі де жалғасын таба бермек. Қазақ әдебиетінің кеңестік дәуірдегі көрнекті қайраткерлерінің бірі – көркемсөз зергері Габит Махмұтұлы Мүсірепов шығармаларын қазақ халқының көрнекті жазушысы Габит Мүсіреповтің шығармаларын оқыту арқылы қазақ тілін меңгерген, көпмәдениетті, өзге ұлттар әдебиетін құрметтейтін, бойында қазақстандық патриотизм, рухани адамгершілік сезімдері қалыптасқан тұлға дамуына ықпал ету. Қазақ тарихында аты аңызға айналған, ұлт ұланына айналған тұлғалар қатары жетіп артылады. Таңдалған тақырыптың өзектілігі, ең алдымен, тарихи процесті түсіну оның қатысушыларының өмірлік тәжірибесін және олардың өмір салтын бағалауын ескермей мүмкін болмайтындығымен анықталады. Күнделікті өмір тарихы зерттеушіні қарапайым адамдардың жеке тәжірибесі мен тәуелсіз мінез-құлқының барлық түрлерін қайталауға бағыттайды. Бұл тұрғыда кеңес жазушыларының күнделікті өмірінің материалдық-тұрмыстық аспектілерін қайта құру ерекше қызығушылық тудырады. Габит Мүсірепов деп айтсақ, қазақтың халық жазушысы, драматург, сыншы, мемлекет және қоғам қайраткері Ғ.Мүсірепов. Оның туа бітті таланты, сіңірген еңбегі, құнды шығармаларын тізбектеп айта беруге болады. Алайда, тұлғаның жеке өміріне қатысты мәліметтерді де зерттеу артық етпейді. Сол себепті мен өз мақалама жазушының жеке өміріне қатысты естеліктерді алға тартып, баяндауды жөн көрдім.

Материалдар мен әдістемесі. Ұсынылған зерттеу "жаңа әлеуметтік тарих" деп аталатын шеңберде жүргізілді. Ғ.Мүсіреповтің ғылыми зерттеулерінің құндылығын ашып көрсетуде ғалым өмір сүрген кезеңнің әлеуметтік-экономикалық, саяси тарихына қатысты материалдарды саралағанда, қоғамның сол кезеңдегі даму тенденцияларын шынайы көрсету басты өлшемге алынды. Ғ.Мүсіреповтің тарихына

арналған арнайы зерттеу жұмыстарының қатары біршама. Ғ.Мүсіреповтің жекелеген шығармашылығы мен қоғамдық - саяси қызметтер ретінде арналған зерттеу жұмыстары, монографиялар, мәдени мұра бағдарламасы бойынша жарыққа шыққан кітаптар негізгі материалдар болып табылды.

Мақала жазуда жинақтау, талдау, салыстырмалы түрде қорыту тәсілдері қолданылды. Жалпы мақалада объективтілік және тарихи принциптерге негізделеді, тарихшы ғалымды, оның өмір сүрген және қызмет жасаған кезеңдерімен және қазіргі егеменділікпен байланыстыра зерттеумен ерекшеленеді.

Талқылау. Ғабит Мүсіреповтің азан шақырып қойған аты – Ғабде-әл Ғабит. Қаламгердің әкесі Махмұт діни сауатты, өз ортасында беделді, парасатты жан болған екен. Олардың отбасысы турасында Сәбит Мұқанов былай деп жазып қалдырған: «Кәжімбайдан: Мақмет (Махмұт), Ақан, Мақан, Самырат туған. Бірақ Махмұтты Мүсіреп бауырына салып, Кәжімбайға енші бергенде алып қалыпты. Махмұт сол үйден ер жетіп, сол үйде шаңырақ көтеріп, еншіні де сол үйден алған. Ол мұсылманша сауатты, газет-журналдарды үзбей қарап отыратын ақылды жан болған. Бір сайлауда ауылдық старшындыққа да тағайындалғаны бар. Ал әйелі Дина үлкенге келін боп, кішіге жеңге, жастарға шеше болып жаққан адам. Ол – менің кіндік шешем», – деп жазады. Сонымен қоса, Ғабит Мүсіреповтың азан шақырып қойған аты «Ғабде-әл Ғабит» екенін де айтып кеткен сол кісі. Әкесінің діни сауаттылығын да осы жерден байқаймыз.

Ғ.Мүсірепов, өзінің өмірбаяны туралы жазбаларында: «Мен ескіше жыл басы деп есептелетін «Наурыз күні» киіз үйде туыппын. Қазақ даласының ең суық жағын жайлайтын біздің елдердің бірсыпырасы ХХ ғасырдың бас кезінде де қыс айларын киіз үйде өткізеді екен». Ол күні жер де сілкінбеген, күн түгіл, ай да тұтылмаған: есте қаларлық боран да болмаған, ең алды қалжа сүйегіне иттер де таласа алмаған менсіз де үбірлі-шүбірлі бір қара үйде тағы бір бала туа салған да, басқа балаларының атына ұйқастыра ат берілген» деп жазады өзінің автобиографиялық әңгімесінде.

Өзінің сәби кезінде аса ештеңе қала қоймағанымен, үлкендердің айтуынша тыныш, мазалы бала болыпты. «-Қайсар болушы ең, жыламайтын едің», - деп шешем осы күнге дейін әркез айтып отырады. Өзінің естеліктерінде анасының сөзін еске алады. Есін біле бастаған сәттен бастап, ауызекі тілде жиі еститін сөз, алым-салық болғандықтан, төленген салықтардың бәрі қайда кетеді деп таң қалатын болған. Ғ.Мүсіреповтың бала кезіндегі қызықтарының бірі ретінде «сүндет тойын» айтуға болады. Өзімен қатарлас бауырлары Хамит, Сәбит үшеуін мұсылмандық парыздан өткереміз деген үлкендердің мәлімдемесі жақпай қалды ма, әлде өткен күндері ғана өз бәкісімен қойдың құлағына ен салып отырған қариядан қорықты ма, әйтеуір ағайынды үшеуі үйді сырт айналып қашып, қолды-аяққа тигізбей жүгіре жөнелген. Ауылдан ұзап қашқан жас батырларды туыстары қапсыра құшақтап, қара үйге қайта әкелген.

Жазушы өз әкесі секілді өте алғыр, білімге жақын жандар қатарынан болды. Ол бала кезде ең алғашқы сауатын молдадан ашқан. Сондықтан болар шығармаларының басым көпшілігі төтенше жазылып, ерекше сипатқа ие болған. Тұлғаның тағы бір айта кететін қасиеті, ол аңшылыққа өте құмар болған. Кейде, өмірдің ащы тұстарынан қажып, шаршаған кезде, табиғат аясында серуендеп, сейіл құрғанды жақсы көрген екен. Ол тіршілікпен тілдесіп, өзінің сырын ақтарып, шабыт алып қайтатын болған. Тағы бір ермегі балық аулау және суға сүңгу.

Ғ.Мүсірепов туралы естеліктерде оның үш мылтығы болғандығы айтылады. Бірі - бесатар болса, екіншісі - жапон мылтығы, ал үшіншісі-малопулька. Аң аулауға шыққанда көбіне үшіншісін өзімен бірге алып жүретін болған. Аң аулауға деген ерекше ықыласының бар екенін жары Құсни де жақсы білген. Бірде Мүсірепов аң аулауға кетіп, кешке бірақ оралыпты. Әбден шаршап келген олжаларын әйеліне ұсынып жатып: «мына құстардың жүнін жұлып, тамақ әзірлерсін» дейді. Жары сөзге келмей, тауықтың жүнін жұлып жатып, «Ғабеке, мынаның бәрін өзің аттың ба?» – депті. «Сонда менің атқаныма сенбей тұрмысың?» – дейді жазушы, «Жоға, бәрінің тамағынан дәл тиіп бауыздалғанын айтамын», – дейді әйелі. Сосын тамақтарына қадалған сексеуілдерді шығарып, «мынамен дәл көздеп атқансыз ғой, ә!» депті[1].

Проза оның тағы бір қыры ол жазуды қарындашпен жазған. Ол өмірде тазалыққа жаны құмар адам болғандықтан, жазу үстелі үнемі ұқыпты жиналған, заттары тиянақты орналастырылатын болған. Шығармашылықпен айналысу барысында қателіктерге жол берсе, бірден түзетіп, өшіріп, өз ойын қайта жазуды әдетке айналдырған. Тиянақтылық пен тазалық бір бойынан көрініс таба білген жазушының бұл қасиеттерін, туындыларының түпнұсқалары арқылы тануға болады. Себебі, сызылған, артық шимай-шатпақты есте аңғару мүмкін емес.

Жазушының ерекше қызығушылықпен айналысқан ермегінің бірі – таяқ жону. Көзіне түскен барлық әдемі бұталарды теріп, жинап жүретін жан, оларды жонып, әдемі таяқ етіп шығарған. Тіпті олардың санында шек жоқ. Қазіргі таңда бұл құнды жәдігер ретінде мұражайларда сақтауда тұр. Жұрт «Мүсірепов мұражайында ерекше қызыға қарайтын дүние бар. Ол өзінің сүйікті досы Ғабиден Мұстафиннен келген ерекше орындық – таяқ. Оның екі құлақшасы болған. Ол құлақшаларды жазса орындық болып шыға келеді,

ал жинаса қолға ұстайтын таяқ бола қалады. Бұл туралы Алматы қаласында өзі тұрған музей-үйінің директоры Әділғазы Қайырбеков айта кетеді. «Ол сыйлықта мынандай эзіл сөз жазылған: «Іші кепкен, тоқалы тепкен, жетпістегі сылаң шалға сыйладым. Таяқ – үшінші аяқ, Ғабиден», - деп жазылған мұражайдағы қорда [2].

Жазушы Мыңбай Рәштің мына бір естелігін де баспасөз беттерінен оқуға болады. «Серуенге шыққан Ғабен жуантықтау қысқа келген таяқты өзімен тастамай алып жүрген. Бірде Ғабиден Мұстафин екеуі, оларға жолдан Нығмет Ғабдуллин қосылып, Алматы көшесінде келе жатып, Ғабеннен көзі анандай жерде тұрған бұтаққа түсіп кетеді. «Шіркін-ай, ана бұтаққа қарашы, Ғабиден», – дейді. Өзі де қурауға шақ қалған бұтақты ертең-ақ кесіп тастайтынын айтып жазушы қынжылыпты. Ертесіне Нығмет Ғабдуллин жазушының көзі түскен бұтақты кесіп әкеп берген екен. Балаша мәз болған Мүсірепов бұтақты аз уақыттың ішінде жонып, әдемі таяқша етіп қойыпты». Ұлы тұлға туралы тарих бетін парақтап қарайтын болсақ, күнделікті өмірде ол бильярд ойнауды ерекше жақсы көргендігін аңғара аламыз. Бұл таяқ жасау өнеріне жақын болғандықтан кейін бе, әйтеуір бұл спорт түріне деген ықыласы ерекше. Оған қоса, ақыл-ойды, миды дамытатын ойын түрі, шығармашылық шыңырауына батып, өз-өзімен қалуға ықпал етсе керек. Тіпті кейде, қызығына батып кететіні соншалық, уақыттың өлшеміне де мән бермей, ойынды бар ынтасымен ойнаған. Жазушының бұл өнері туралы замандастары: «Қазақстанға бильярдты әкелген – Ғабен» деген сөз айтатын болған. Айта кетуі керек, бүгінгі күні, Ғ.Мүсірепов атындағы бильярд ойынынан үнемі турнирлер ұйымдастырылып, өткізіліп тұрады.

Әр ұлттың тарихында өмірімен де, еңбегімен де туған халқының ілтипатына бөленіп, оның сүйіктісіне айналатын ұлдары болады. Осындай азаматтардың қатарына қазақ әдебиеті тарихында Мұхтар Әуезов, Сәбит Мұқанов, Ғабит Мүсірепов, Ғабиден Мұстафин сияқты ұлы тұлғаларды жатқызамыз. Олардың жазушылық өнерін қазақ халқы ғана емес, бүкіл әлем мойындап, шығармалары көптеген шет тілдерде басылды.

XX ғасырдағы қазақ әдебиетінің абыройын асырып, мәртебесін биіктеткен классиктердің бірі, көркем сөздің ұстасы, тапқырлық пен шешендіктің нұсқасы, дарқан дарын, академик- жазушы Социалистік Еңбек Ері – Ғабит Махмұтұлы Мүсірепов. Қазақ кеңес әдебиетінің көрнекті өкілдерінің бірі Ғабит Махмұтұлы Мүсірепов 1902 жылы 22 науырызда Солтүстік Қазақстан облысы Жамбыл ауданында туылған [1].

«Мен ескіше жыл басы деп есептелетін «Наурыз күні» киіз үйде туыппын. Қазақ даласының ең суық жағын жайлайтын біздің елдердің бірсыпырасы XX ғасырдың бас кезінде де қыс айларын киіз үйде өткізеді екен. Ол күні жерде сілкінбеген, күн түгіл ай да тұтылмаған: есте қаларлық боран да болмаған, ең алды қалжа сүйегіне иттер де таласа алмаған менсіз де үбірлі-шүбірлі бір қара үйде тағы бір бала туа салған да, басқа балаларының атына ұйқастыра ат берілген», - деп жазады Мүсірепов өзінің автобиографиялық әңгімесінде. Ғабит документтерінде «1902 жылы туған» болып жүреді [3].

Сауатын ауыл молдасынан ашқан ол он төрт жасында Обағандағы екі класстық орыс мектебіне оқуға түседі. Осы мектепте оған белгілі педагог, жазушы Бекет Өтетілеуов орыс тілі мен әдебиетінен дәріс береді. Болашақ жазушының әдебиеттің жолына түсуіне бұл жағдай айтарлықтай ықпал жасайды. Бұл турасында жазушы кейіннен «Бекет менің қиссаға құмарлығымды білгеннен кейін, мені әдебиетке тарта бастады» - деп жазды. Екі кластық орыс мектебін бітірген соң, ол Бекет Өтетілеуовтің тікелей көмегімен Пресногорьсковтағы жоғары бастауыш мектепте білімін жалғастырады. Осында жүргенде орыс, батыс әдебиетіне зер сала танысады. Көркем әдебиетке деген құштарлығы арта түседі. Ғ.Мүсірепов жоғарғы бастауыш мектепті 1921 жылы бітіреді [4].

Төңкерістен кейінгі қазақ даласындағы әлеуметтік өмір дүмпулі болатын. Ғабит те ел ішіндегі саяси науқандарға араласып кетеді, мектепті бірге бітірген жиырма шақты бала. «Ақмола облысының оңтүстік партизандарының группасы» деген отрядқа келіп қосылып, ақ қазақтарға қарсы күреседі. Сонан кейін ауылда әскери комиссар, аудандық милиция бастығының орынбасары қызметтерін атқарады. Сол кезде елге танымал болып қалған. С. Мұқановпен кездесіп, оның кеңесімен Орынбордағы жұмысшылар факультетіне (*рабфак*) оқуға түседі. Рабфакта оқыған кезде (1923-1926) ол әдебиетке бет бұрғандай болды. Алғашқы әңгімесі қабырға газетінде жарияланды.

Бұл жөнінде Ғ. Мүсірепов: «Мен сол кездегі Орынбор рабфагін кейбір жағынан жоғары дәрежелі мектептермен теңесе алады-ау деп ойлаймын. Әсіресе, әдебиет, тарих жағынан көп нәрселерді түбірлеп оқытушы еді. Қалайда он тоғызыншы ғасырдағы орыс классиктерін мен сол рабфакта ұғынып жатқандаймын. Әсіресе, Гоголь, Чехов, Горький бағыты», - дейді [1].

1925 жылы «Едіге» деген қысқа әңгімесі «Еңбекші қазақ» газеті бетінде жарық көрді. Жұмысшылар факультетін бітіріп, «...Бірақ рабфакты бітіріп шыққаннан кейін де әдебиетке ауысуға табаным тұрақтай алмай, Омбыдағы ауылшаруашылық институтына барып түстім. Ол кезде оны академия деп атайтын.

Әдебиетке алабұрту сонда басталды. Есеп үстінде отырып та, тәжірибе станциясында аудармалы егін салысып жүріп те ой алаңынан құтыла алмай қойдым. Өзгелер ауылшаруашылық үйірмелеріне кеткенде мен әдебиет үйірмесіне жазылдым. Жеті студент ортадан жалдап, өзін Белинскийдің шәкіртімін деп санайтын қартаң бір педагогтан қыс бойы оқыдық», - деп жазды ол [5].

1927-1928 жылдары Шортандыдағы (Шучинск) орман шаруашылығы техникумында оқытушылық қызметін атқарады. Осы кездерден бастап көркем шығармашылықпен белсенді түрде айналыса бастайды. Ол 1928-1938 жылдар аралығында кеңес, партия, баспа орындарында әртүрлі қызметтер атқарады. «Қазақстан» баспасының директоры, Қазақ АССР Оқу халық комиссариатының өнер секторының меңгерушісі (1933), «Қазақ әдебиеті», «Социалистік Қазақстан» газеттерінің бас редакторы (1934-1935) БК (б) П Қазақстан Өлкелік Комитетінің баспасөз бөлімі меңгерушісінің орынбасары (1936), Қазақстан Орталық партия Комитетінің саяси –ағарту бөлімінің меңгерушісі (1937).

Ғ.Мүсіреповтің тырнақалды туындыларында төңкерістен кейінгі қазақ даласында болып жатқан саяси-әлеуметтік оқиғалар көрініс тапқан. Алдында әңгіме болып жазылып, кейіннен (1928) повеске айналып жарық көрген «Тулаған толқында» жиырмасыншы жылдардағы ел өмірінде орын алған саяси күрес, оның жекелеген адамдардың тағдырына тікелей әсері суреттеледі.

«Тулаған толқында» повесінің оқиғалық негізі азамат соғысы жылдарының тұсында болады. Мұнда негізінен алғанда екі жастың өмір шырғалаңына ұшырап, көп сергелденге түскені, азаттық бақыт үшін күрес жолына шыққаны баяндалған. Балықшы жігіт Біржан мен ауыл кедейінің қызы Шәйзаның ескі тұрмыс, ескі салт-сана тұтқынынан шығып, жаңа өмірге аяқ басуы айтылады. Бірақ ол кезде жастардың сүйгеніне қосылуы, көңіл қалауымен жүруі өте қиын мәселе. Қолында малы, аузында сөзі бар, айналасына әкімшілігі жүріп тұрған бай-шонжарлар озбырлықтың қандай түрінен де тартынбаған кез. Бірін-бірі сүйетін Біржан мен Шәйзаның арасына да осындай жыртқыштың бірі Оспан болыс килігеді. Өзінің қартайып, жер таянғандығына қарамастан, Оспан болыс қалай да Шәйзаны қолға түсіруді көздейді. Бұл кешегі теңсіздік жайлаған заманның ақиқатты көрінісі. Үстем тап өкілі атаулы әйел теңдігі дегенді ойына алып та көрмеген. Қалың мал төлесе, барлық дау шешіледі дейтін заман болатын [6].

Жалпы алғанда Ғ. Мүсіреповтің «Тулаған толқында» повесі ХХ ғасыр басындағы С. Көбеевтің «Қалың мал», М. Дулатовтың «Бақытсыз Жамал» сияқты шығармаларымен тақырыптас, яғни бұл туындылардың көтерген мәселесі – әйел тағдыры, әйел теңсіздігі.

«Қос шалқар» (1928), «Көк үйдегі көршілер» (1929), «Бір адым кейін, бір адым ілгері» (1932), «Талпақ танау» (1934) сияқты әңгімелерінде төңкерістен соң қазақ даласында болған саяси өзгерістер - байларды тәркілеу, халықты ұжымдастыру суреттеледі.

«Қос шалқар» әңгімесінде осы аттас көлдің жағасында өмір сүріп жатқан елдің тұрмыс-тіршілігіне жаңа заман әкелген жаңалықтар әсерлі бейнеленеді. Әңгіменің сюжеті қарапайым да шебер құрылған: автор «Қос шалқарда» үш рет болған. Әр жолы болғанында көргендерін көркем баяндау арқылы бұл өңірде болып жатқан өзгерістерді шынайы бейнелей алған. «Қос шалқар» бұрын Қасым байддың иелігінде болып келсе, соңғы келгенінде халықтың меншігіне айналған. Еңбекші жұрт ұжымдасып, шаруашылық құрған. Бірігіп еткен еңбек алғашқы жемістерін де бере бастаған. Елдің еңсесі көтеріліп, ертеңгі күнге деген сенімі арта түскендей [7].

«Алғашқы адымдарда» колхоз құрылысының қазақ шаруаларының тіршілігіне, психологиясына әкелген өзгерістері көрініс тапқан.

«Талпақ танау» (1933) Ғ.Мүсіреповтің ғана емес, отызыншы жылдарындағы қазақ әңгіме жанрының айтулы табыстарының бірі. Колхоз болып ұжымдасқан шаруалардың дәстүрлі кәсіптерімен бірге оның жаңа түрлерін де игере бастағаны, шаруашылықтағы жаңалықтардың ауыл кедейлерінің психологиясына айтарлықтай өзгерістер әкелгені шебер суреттеледі. Осы жоғарыда айтылған «Қос шалқар» мен «Талпақ танау» сияқты әңгімелерін жаңа қоғамның, жаңа өмірдің ықпалы арқасында адамдардың тағдырындағы, ой-санасындағы елеулі өзгерістер айқын суреттелген [8].

Осы он жылдың ішінде (1928-1938) оның қаламынан: «Қос шалқар», «Талпақ танау», «Көк үйдегі көршілер», «Күсен» және т.б. әңгімелер; «Тулаған толқында», «Алғашқы адым» повестері; «Ана» циклындағы қысқа новеллалар; «Әдебиет айтысына», «Мен қалай жаза бастадым», «Мұхтардың хаты туралы», «Қазақстан» баспасының айы», «ҚазАПП-тың бүгінгі міндеттері», «ҚазАПП жаңа дәуірде», «Социалистік құрылыс дәуірі–түрі ұлттық мазмұны пролетариаттық көркем әдебиеттің өркендейтін дәуірі» және т.б. сын мақалалар туды [9].

Ғ. Мүсірепов 1936 жылы Бейімбет Майлинмен Всеволод Ивановпен бірлесіп «Аманкелді» киносценарийін жазды. Қазақтың тұңғыш көркем фильмі экранға 1938 жылы шығып, көрермендер тарапынан жоғары баға алды.

Осы он жеті жылдың ішінде оның қаламынан: «Қозы көрпеш Баян сұлу» (1939) мен «Ақан сері-Ақтоқты» (1942) атты классикалық трагедиялары мен «Амангелді» (1950) қыссасы; «Ер ана» (1942), «Ана кесімі айнымайды» (1942), «Ақлима» (1944) және т.б. әңгіме – новеллалары; «Қазақ батыры» повесі (1945), кейіннен «Қазақ солдаты» романы (1950) және «Оянған өлке» романдары (1953), М. Горький туралы (1943, 1948, 1950) үш мақала, «Өсер әдебиет пен өсірер сын керек», «Абай» (М.Әуезов пен Л.Соболевтің осы аттас трагедиясы туралы – С.Ж.) «Абай» романы туралы», «Айтыс қатарға қосылды», «Халық таныған жазушы» (С.Мұқанов туралы – С.Ж.), «Абай – қазақ операсының жаңа белі», «Алып ақын атамыз» (Жамбыл жөнінде – С.Ж.), «Майданнан соққан жаңа леп» (Қасым Аманжоловтың «Абдолла» деген поэмасы, Әбу Сәрсенбаевтың «Ақша бұлт» өлеңі туралы – С.Ж.)...және т.б. көркем сын, өнер туралы мақалалары, әр алуан аудармалары мен очерктері шықты. Белгілі жазушы өзінің 50 жасқа толуын «Оянған өлке» романын бітірумен қарсы алды [10].

Ғ.Мүсірепов 1955-1966 жылдар аралығында «Автобиографиялық әңгіме» (1956), «Сөз жоқ, соның іздері» (1962), «Өмір жорығы» (1963), «Айгүл қойшының бір күні» (1964), «Тимка-Димка» (1965) және т.б. әңгіме – новеллалар, «Кездеспей кеткен бір бейне» поэмасы (1966ж); «Әдебиет тілі жайында», «Кино өнерінің келелі мәселелері», «Күресте туған ынтымақ», «Қос жұлдыз», «Айнымас көңіл, ажырамас құшақ», «Ұлы белес», «Тың түбірлі тақырып», «Азия-Африка жазушыларының қозғалысы жаңа белесте», «Мұхтар Әуезов туралы сөз», «Дос жүректен мың да бір сәлем!», «Италия сапарынан» және тағы басқа әдеби-көркем сын мақалалары, публицистикалық мақалалар жазды. Ғ.Мүсірепов 1968 жылы қазақ кеңес әдебиеті мен филологиясын дамытуға қосқан үлесі үшін Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі болып сайланды. Республика жұртшылығы 1962 жылы көрнекті жазушының 60 жасқа толуын кеңінен атап өтті [11]. Ол 1966-1985 жылдар аралығында бірінғай творчестволық жұмыспен шұғылданды.

1968 жылы Ғабит Мүсіреповке «Кездеспей кеткен бір бейне» атты поэмасы үшін Қазақ ССР-ның Абай атындағы мемлекеттік сыйлығы берілді.

Республика жұртшылығы 1972 жылы классик жазушының 70 жасқа толуын кеңінен атап өтті. Ғ.Мүсіреповке 1974 жылы кеңес әдебиетін дамытуға сіңірген зор еңбегі үшін Социалистік Еңбек Ері атағы берілді [12].

Қазақ ССР Ғылым академиясының Президиумы 1977 жылы академик Ғабит Мүсіреповке филология ғылымын дамытуға сіңірген зор еңбегі үшін Қазақ ССР ғылым академиясының Шоқан Уәлиханов атындағы бірінші дәрежелі сыйлығын беруге шешім қабылдады. Республика жұртшылығы 1982 жылы ұлы суреткердің 80 жасқа толуын кеңінен атап өтті [13].

1984 жылы «Жат қолында» романы шықты. Бұл әйгілі «Оянған өлке» романының екінші кітабы еді. Отыз жылдан соңғы қауышу сәтті аяқталды. Шығарманы оқырман қауым жылы қабылдады, әдеби-көркем сын жоғары бағалады. Дәл осы жылы Ғ. Мүсіреповке Қазақ ССР Халық жазушысы деген атақ берілді [14].

Ұлы қаламгер Ғабит Мүсірепов өзінің бүкіл творчестволық ғұмырында, өмірінің соңғы күндеріне дейін СССР және Қазақстан Жазушылар одақтары басқармаларының секретары болды.

Ғабит Мүсірепов өз кезеңіндегі әдебиеттің дамуына сіңірген орасан зор еңбегінің арқасында бір қатар орден, медальдармен марапатталды. Атап айтсақ, үш рет Ленин орденімен, Октябрь революциясы (Қазан төңкерісі), Еңбек Қызыл Ту, Халықтар достығы ордендерімен, СССР медальдарымен марапатталды.

Өзінің бүкіл жарқын өмірі мен қайталанбас шығармашылығын туған халқы мен ұлтының мақсат мүдделеріне адал қызмет етуге арнаған, аянбай еңбек еткен қаламгер Ғабит Мүсірепов 1985 жылы 31 желтоқсанда 84 жасқа қараған шағында дүниеден өтті. Ғ.Мүсірепов әйелдердің сұлулығын ерекше бағалап, тамсанатын болған. Ол 1922 жылы жиырма жасында байдың жас келіні Ханшайымды ұрлап, үйленіп алды. Алайда, көтерген шаңырақтары көпке бармай, екі жас ажырасып кеткен. Ал араға екі жыл уақыт салып, жазушы қайта отау көтереді. Бұл жолы оның таңдауы 22 жастағы башқұр және татар қызы Құсни Ягафоровнаға түскен. Бірінші әйелінен бала болмағанымен, екінші жары жазушыға Ғалия, Роза, Мара және Райхан есімді төрт қыз сыйлаған. Екеуі қырық жыл отасып, өмірдің ащысы мен тұщысын қатар көрген. Ғ.Мүсіреповтың өмірде сымбаты мен сырт келбетіне аса мән берген жары, үнемі жолдасының таза болуына ат салысқан [15]. Өз-өзіне ерекше күтім жасаған, жазушы, 20 жастағы жігіттей құлпырып шыға келетін болған. Оның мұндай әрекеттерін шәкірттерінің біріне айналған Сәбит Досанов мәлім етіп, естелік қалдырған болатын: «Алдымен күтушіге бетіне арнайы массажын жасатады. Содан кейін пудра жағып, тон салады. Ырғала жүріп, еш асықпай киінеді. Француз этірін себеді. Үлкен қара көзілдірік кигенде беттегі әжімдер жасырынып қалады». Сондай-ақ, галстук міндетті түрде костюммен үйлесім табуы керек немесе шұлығы да аяқ киіммен үндесуі керек. Таранып, сыланған соң, Ғабит Мүсірепов 20 жастағы жігітке айналып шыға келеді екен. Осыған байланысты, қаламгердің артынан бірталай сөз ерген көрінеді. «Көшеге

шығарда қыздан бетер қылмиып, жігіттен бетер жылмиып, айна алдында әйелден де көп уақытын өткізеді», – деген секілді өсек ерген. Расында, жазушы айна алдында көп тұрып, өзіне сондай керемет күтім жасаған. Оның үстіне Ғабеннен осылай жүруіне жары Құсни де себепкер болған. «Басқалардың әйелі шалбарды су шашып үтікесе, Ғабеннің жары әтір сеуіп үтіктейтін», – делінген кей естеліктерде. Құсни екеу жарты ғасырға жуық бір шаңырақта ғұмыр кешкенімен, 1964 жылы жазушының жары өмірден өтеді [16]. Бұл кезде Ғ.Мүсіреповтың жиналыста көзі түсіп, бірден ғашық болған 25 жастағы қыздың аяғы ауыр еді. Олар Құснидің жылын өткізбей шаңырақ көтереді. Осылайша, 62 жастағы жазушы мен 25 жастағы актриса екеуі жаңа отбасы атанады.

«Жан сыры» хат-новелласында қаламгер әлдебір жанды іздеп жүргеніне он бес жылдың жүзі болғанын айтады. Жан дүниесі әлдебір жылулықты іздеп, зарыға тосып, сарғайған сағынышқа айналған. Тіпті, хат жазып қалар ма екен, қоңырау шала ма деген үмітпен, көңілде бір жанды күтетінін айтқан. «Атын да білмеймін, түсін де танымаймын. Бірақ тек соны сағындым. Он бес жыл іздедім, он бес жыл күттім. Ақыры бір жиналыста кездесті», – дейді.

...Батыс-Шығыс әдебиетінде мақтаулы сұлу қаракөз, қиғаш қас болып келуші еді, бұл қиғаш көз, қара қас екен. Әрі мөлдір қара көздерінің қарашығы да айырылмайтындай қара екен...

Мен ол жиналыста сөйлемеймін деген едім, тек қана сол қыз үшін сөйледім...», дейді. 37 жас айырмашылығы бар отбасына жұрттың алып-қашпа әңгімесі әсер етсе керек, Раиса Мұхамедиярованың айтуынша, ортадағы сөз әсерінен екеуі ажырасып тынған. Үшінші жұбайынан Гаухар мен Гүлнар есімді қыздары дүниеге келді. Дегенмен, Мүсірепов 1970 жылдан бастап өмірінің соңына дейін әдеби хатшысы Ғазиза Нұрғалиқызымен бірге тұрды [17].

Шығармашылықтың адамы, шабытты ұнатады, сұлулыққа жаны құмар, сонымен қатар тыныштықта еңбек еткенді жақсы көретін болған. Әсіресе, өмірінің орта кезеңінен бастап жоғары лауазымды қызметке кіріскен тұлғаға, бұл шығармашылығын дамытуға өз әсерін де тигізген. «Алғаш қалам ұстаған уақытта кеңседегі қызмет пен аласапыран замандағы ауыр шаруалар сағаттап жазу үстеліне отыруға мүмкіндік бермеді» – дейді өзі. Тар бөлме, бала-шаға мен оның үстіне жиі келетін қонақ шығармашылықпен айналысуға кедергі келтірсе керек. Бірақ, қалайда жазу керек деген мақсат оны түнде ұйықтатпаған. «Абыр-сабыр басылып, ел жатқанда, шымылдықтың артында, бір бұрышта түнгі сменаға шыққан жұмысшыдай жазуға отырасың», – деп жазады Ғ.Мүсірепов өзінің автобиографиясында.

1920 жылдардан бастап, ғұмырының соңғы бөлігіне дейін қазақ әдебиетіне өлшеусіз үлес қосып, өзіндік үнін қалдырған жазушы 83 жасында өмірден озды. Ойы орамды, сөзі салиқалы Ғ.Мүсірепов туралы үздіксіз сыр шертуге болады. Қылқаламынан тамған әр туындысы қалың оқырманның сүйіп оқитын жазбаларына айналып, көпшіліктің сүйіспеншілігіне бөленген. Әр шығармасында заманның сыры, маңызды мәселелер тілге тиек етіліп, үнемі назардан тыс қалмай отырған. Ғ.Мүсіреповтың аты мәңгі тарих бетінен өшпек емес. Ұрпақтары мақтан тұтып, үнемі есімін ұлықтай бермек.

Ғ. Мүсіреповтің әңгімелері. Жазушының 1930 жылдардың бас кезіндегі көбірек көңіл бөлген тақырыбы - ауыл шаруашылығын ұжымдастыру мәселесі болды. Оның осы тақырыпқа арнап жазған тұңғыш шығармасы «Қос шалқар» (1929) әңгімесі еді. Әңгіменің оқиғасы Қазақстанда егіндік, шабындық жерлерді бөліске салу, ауыл шаруашылығын ұжымдастыру мәселесіне ұласады. Қасым сияқты байлардың шөбін шауып, малын баққан Күсен сияқты кедейлердің артель болып ұйымдасуы, байлар мен кедейлердің таптық күресі шеңберіндегі қазақ ауылының шындық өмірі суреттеледі.

Жазушы «Қос шалқар» атанған әсем көлдің атырабына үш рет жолы түскенін баяндай отырып, осы өңірдегі болған өзгерісті сөз етеді.

Ғ.Мүсіреповтің бұдан кейінгі жазған екі әңгімесі – «Көк үйдегі көршілер» (1929), «Күсен» (1930) де осы тақырыптың жалғасы іспетті болып келеді. Онда да қазақ ауылындағы колхоздастыру кезіндегі қиыншылық, таптық талас-тартыс әңгіме болады. Ғ. Мүсірепов 1932 жылы «Бір адым кейін, екі адым ілгері» атты әңгімесін жазды. Онда да таптық күрес, астыртын әрекеттер, ауылдың бай-кедей болып бөлінуі, жаңа заманға өткен қоғам өкілдерінің риза болмай, қарсы тұруы суреттеледі. Әңгіменің басты кейіпкерлері – колхоз бастығы Рамазан мен оның орынбасары Жанғалилар өз туыстарын ғана колхозға тартып, рушылдықты қоздырады. Ал Сүгір молда мен Есентай сияқты өткен қоғам өкілдері астыртын әрекет жасап, колхоздың қоймасын өртеп, асыл тұқымды малдарын өлтіру арқылы жаулық әрекет жасайды.

«Ашынған ана» (1934) әңгімесі 1916 жылғы ұлт-азаттық; қозғалысына арналған. Жалғыз баласының жасын асырып жазып, майданға қара жұмысқа жібермек болған болыс пен оның қолшоқпары Қарасақалға Қапияның пышақ салып, түрмеге түсуі, онда 17 ай отырып, ақыры оны большевиктердің түрмеден босатуы баяндалады. Жазушының суреттеуінше, қиыншылық пен зорлық-зомбылықты көп көріп, азап шеккен: «...

Өмір өзін сондай сіліккен. Қазір бұл сондай орасан күшті. Енді өмірді өзі сілкіуге жарап қалған қайратты ана...» [5].

«Өлімді жеңген ана» әңгімесін М.Горькийдің аударғандығы. Әңгімені еркін әрі жазушы өзі жазған ана туралы әңгімелерінің рухын сақтап аударғандығы. Әңгіме сюжеті. Шығыстық бояу. Ана ерлігі, ханның ана құдіретіне бас июі.

Ал, Ғ. Мүсіреповтің «Ананың арашасы» (1934) атты әңгімесінде Антоновтың ақ бандыларының қазақ ауылына ат ойнатып, жазықсыз жандарды атып-асуы, Нағиманы "большевик баланды тауып бер" деп соққыға жығуы, ананың жан азабына шыдап бағып, ақтар армиясының солдаттарының шымбайына батар сөз айтып, солдаттарды өз командиріне қарсы қоюы, ақыры олардың Антоновты өлтіріп, Қызыл Армияға қосылуымен аяқталады [6].

Ақтар армиясының бандыларының жауыздығын жазушы былайша суреттейді: «...Ана арқасында қайыс қамшы жыландай жүйткіп жүр... Арашаға жарай алмаған ауыл ұятына тұншыққандай тым-тырыс... Тек отыз өрім қамшы ғана әйел арқасында жыландай ысылдайды. Аанада үн жоқ. Асыл жігер мен өктем куш теке- тіресіп кездесе қалып, біріне-бірі тізе бүгер емес. Қара көк жапырақты ақ көйлек қызыл қанға айналып, арқа жағы тілім- тілім болып кетті. Қанға боялған қамшы ана денесінің ашынған жерлерін иіскеп табатындай жанға батар жеріне дәл-дәл тиеді. Қамшы сарт етіп қалғанда, ана көзінен от ұшқыны да жалт ете қалады. Сіресіп қалғандай табан аудармай, кек кернеген ана да тұр, мың сұрауына бір жауап ала алмай ызаға булығып Антонов та тұр. Ана тістері тіл қақпасын тас бекітіп тастапты... Бұдан әрі өжет ана Антоновтың адамгершіліктен жүрдай жауыздығын бетіне басып, өршелене түседі. Жазушы қара күштің ана жүрегін мойыта алмағанын суреттеу арқылы «Ана алдында өлім де мойын ұсынады. Өлімді өмір жеңеді» дегенді бейнелеп беріп отыр.

Ғ.Мүсірепов Ұлы Отан соғысы жылдарында да ана тақырыбына қайта оралып, екі әңгіме жазды. Оның бірі -«Ер ана» (1942). Онда жау уақытша басып алған селода ауру немересімен қалған Наталья ананың партизандар көмген минаны жарып, неміс офицерлері орналасқан мектеп үйін өртеп, ормандағы партизандарға қосылуы суреттеледі. Ал «Ақлима» (1944) әңгімесінде жалғыз ұлы соғыста ерлікпен өлген ананың майданнан мүгедек болып оралған Сапар деген жігітті асырап алып күтуі, оны өз баласы Қасымнан кем көрмеуі баяндалады [18].

Ұлы Отан соғысы жылдарында эвакуациямен Украина, Ресей жерлерінен келген орыс, неміс, шешен, ингуш, татар балаларын қазақтардың асырап алуы көп болған. Ал қол-аяғы бірдей шөрке боп қалған жауынгер жігітті туған анасындай болып күту гуманистік ұлы жүректің ғана қолынан келетін қасиетті іс-әрекет еді. Жазушы осы арқылы ана жүрегіннің кеңдігін, махаббатының молдығын асқан суреткерлікпен бейнелейді.

Ал, бұдан кейін 1953 жылы жазылған «Оянған өлке» романының тақырыбы – Қазан төңкерісінен бұрын Қарағанды көмір өндірісі ашылып, онда қазақ жұмысшы тобының құрыла бастауы, Оралдан келген орыс, украин жұмысшыларымен өндіріске жаңа тартылған қазақ кедейлерінің ащы өмірдің азабын бірге тартып, біте қайнасуы, олардың таптық мақсатты терең түсінісіп, орыс капиталистері мен қазақ байларына қарсы тізе қоса бастауы, таптық сана-сезімінің оянуы суреттеледі. Романның екінші кітабы «Жат қолында» атты роман ширек ғасыр өткен соң 1984 жылы дүниеге келді. Онда Қарағанды көмір кенін ағылшын алпауыттарының тонауы тартымды сипатталған [19].

Ғ.Мүсіреповтің "Жапон балладасын" қара сөзбен жазылған баллада-жыр деуге болады. Адамзат тарихында тұңғыш қолданылған атом бомбасының ауыр зардабын шеккен жапон халқының жан түршігерлік трагедиясын жазушы поэзиялық леппен, терең сыршыл сезімталдықпен жеткізе білген. Автор: "Арқаның әңгімесі", "Көздің әңгімесі", "Тастың әңгімесі" арқылы ХХ ғасырдың ең сұмдық, ең жауыз қасіреті-атом апатын әшкерелейді. Жазушы қара мрамор тасты сөйлету арқылы сұрапыл апат жайын, темір өртенген күн, тас өртенген күн жайын, адам баласының бұл маңайда түгел қырылып жоқ болғанын баяндайды. "Көздің әңгімесінде" жиырма жыл бойы жарық дүниені көрмеген қыз көруден өз үмітін үзбейді. Ол: "Мен бұл апатты ешкімге тілемеймін. Әсіресе тоқсан қабат, жүз қабат үйлердің мұндай апатқа ұшырауын тілемеймін. Сол үйлерде құмырсқа илеуіндей ығы-жығы тұратын адамдардың үйіліп, өртеніп жатқанын тілемеймін",-деп жан даусымен үн қатады. Ал "Арқаның әңгімесінде" дәрігердің: "Арқаң Жапонияның географиялық картасындай", - деген сөздері арқылы автор ауыр апаттың азабын дәлелдей түседі. Ол жігіт жиырма жыл ішінде арқасын он алты рет жаматқан.

Жазушының ана тақырыбына арнайы жазған шығармаларының ішіндегі көлемдісі де, көрнектісі де - «Ұлпан» повесі. Шығарманың көлеміне, қамтылған оқиғалардың ауқымына қарай, қай бір зерттеушілер роман деп те атап жүр. «Ұлпан» он тоғызыншы ғасырдағы қазақ әйелінің трагедиялы тағдырына арналған. Повесть өмірде болған тарихи шындыққа негізделген.

Ғабит Мүсіреповтің «өлмейтұғын артына сөз қалдырған» алыптардың бірі екеніне күмәніміз жоқ. Осы арада Зейнолла Қабдоловтың «Мүсіреповті мақтаудың керегі жоқ, Мүсіреповпен мақтану керек» деген пікірі қаншалықты әділ айтылғаны еске түскенде, көңіліміз тағы бір есе көтерілері сөзсіз... Автор 1943 жылы шығарма бас кейіпкерінің прототипі – Кеңес одағының Батыры Қайырғали Смағұловпен кездеседі де, өзі танысқан тамаша азаматтың ерлігін басқаларға үлгі ету, таныстыру ниетімен көркем шығарма жазуды мақсат тұтты. Осыдан бастап жазушы өз шығармасына қиялдан кейіпкер іздеп әуреленген жоқ. Дайын, өмірдегі бар адамның басынан өткен жайлардың негізінде болашақ бас кейіпкерін сомдап, өзін толғандырған мәселелерін кеңінен қамтып шықты. Міне, осылайша көп жылғы ізденістің, қажыр-қайраттың, табандылықтың нәтижесінде 1945 жылы «Қазақ батыры» повесі дүниеге келді. Асылы, жақсы шығарма осындайда ғана дүниеге келмек. Бұл орайда ұлы суреткер Мұхтар Әуезовтің мына сөзін айта кеткен жөн:

«Жазушы қаламынан туған барлық асыл бұйым атаулыны алсақ, әр кітаптың тамыр-төркіні, ең алдымен жазушының өзінің жанынан терең орын алған күйлерден туады. Адам тағдыры мен тартысының барлық шақтарына өзінің ішкі-сыртқы болмысымен нақтылы түгел шомған жазушының көңілінен ғана көңілдегідей тұлға туады. Жүрек қанымен жазылғандай әдебиет шығармасы өзі де сүйген, өзі де жиренген жаннан шығады. Бірде достасып, бірде алысқан, кейде қуанып, күліп мәз-мереке көрген немесе ащы күйік, ыстық жас төгіп өкінген, жеңілу мен ұмтылу жазасын шеккен, болмаса жеңіс, табыс пен қуаныш, шаттық тапқан – қысқасы, бар тынысы балқыған жазушылық жүректен ғана шын шығарма туады».

Нәтижесі: Ғабит Мүсірепов шығармаларында кеңестік эксперименттердің екпіні дәстүрлі мәдени-рухани үрдістерді табиғи желісінен айырып, халықтың жанына, сезімі мен жүрегіне ауыр жара салған тұстарын назарынан тыс қалдырмаған. Мүсірепов туындыларында ұлтымыздың тағдырына ізін қалдырып, санасына таңба салған тарихи өзгерістер зерделенген. Оның әр шығармасы тарихи негізде жазылып, отан тарихының қилы кезеңдерінің әдебиеттегі көріністеріне айналды.

Қорытынды. Ғабит Мүсірепов өзінің шығармаларынан-ақ жазушылық шеберлігімен танылады. Ғабит Мүсірепов әр кезеңде жазылған ана тақырыбындағы туындыларында қазақ әйелінің жиынтық бейнесін жасады. Көптеген әңгіме, новеллаларында Әйел-Ананың бейнесін асқақтатып, әлем әдебиетіндегі Әйел-Ана тұлғаларының галереясын байыта түсті. Ол «Ананың анасы», «Өлімді жеңген ана», «Ашынған ана», «Ақлима», «Әмина», «Ана жыры», «Ана» шығармалары арқылы сөз өнеріне жаңа көркемдік өрнек әкелді. Ана жайында жазылған алғашқы әңгімелері Максим Горький сарынында алынғанымен, ана бейнесі қазақы қасиеттерімен көркем өрнектелген. Ғабит Мүсірепов қаламынан туған ең құнды ана образдарын суреттейтін Қанапия, Ақлима секілді ана образдары арқылы қазақ өмірінің шынайы көріністері сипатталады. Мүсірепов туындыларында ұлтымыздың тағдырына ізін қалдырып, санасына таңба салған тарихи өзгерістер зерделенген. Оның әр шығармасы тарихи негізде жазылып, отан тарихының қилы кезеңдерінің әдебиеттегі көріністеріне айналды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ әдебиетінің қысқаша тарихы, Алматы: Қазақ университеті. 2002 ж. 455-бет
2. Мүсірепов Ф. Туралы естеліктер. Құрастырған: Сұлтан Оразалы, Алматы: Білім. 2007 ж. 416-б.
3. Бекбергенов М., Ф. Мүсіреповтің прозасы, Алматы: Рауан. 1990 ж. 151- б.
4. Жұмабеков С., Ф. Мүсірепов - Алматы: Мектеп. 1989 ж. 120-бет /1.14-16/
5. Қаратаев М., Нұртазин Т., Қирабаев С. Қазақ совет әдебиеті оқулығы. Жоғары оқу орындарының филология факультеттеріне арналған оқулық. Алматы-1971 ж.,438
6. Сәрсекке М. Мен білетін ер Ғабең //Ақиқат.-2002.-№1.-б.33-39
7. Әлімбаев М. Азаның көңілі ақ-жайлау [Мәтін] / Көзін көрдік жақсы менен жайсаңның. - Алматы: Қазақстан,2002.-52-57б.
8. Жүсіпова А. Көркем сөздің зергері // Солтүстік Қазақстан.-2006.-10 сәуір – 3б.
9. Сәрсекке М. Жақсылардың үлгісі //Ақиқат.-2002.- №5.- б.63-70
10. Ғабдуллин Н. Ғабит аға туралы. // Қазақ әдебиеті 1991 ж. 8 қараша - 8 б.
11. Махмұтов Е. Ғабең-ел мақтанышы//Солтүстік Қазақстан.- 2002. - 8ақпан.-2 б.
12. Мүсірепов Ф.Таңдамалы. Үш томдық. - Алматы: Жазушы,1980.
13. Мүсірепов Ф. Бес томдық шығармалар жинағы. - Алматы:Жазушы,1992
- Т.1.Повестер мен әңгімелер.- 400 б.
14. Ахметов З. Терең таным, биік талғам (Ф. Мүсірепов шығармашылығы туралы) //Егемен Қазақстан.-2002.-2 наурыз.-б.3
15. Әйкемов Ж. Естен кетпес күндер // Солтүстік Қазақстан.-2002.-2 сәуір.-б.4

16. Ғаббас Ш. Жауапты тапсырма (Ғ. Мүсірепов туралы естелік)//Солтүстік Қазақстан.-2002.-15 наурыз.-б.3
17. Елеуенов Ш. Ғабеннің асқақ бейнесі//Жалын.-1992.-№2.-б.33
18. Жақып М., Мұқанов М. Елі Ғабенді құрметпен жатыр// Егемен Қазақстан.- 2002. - 19 наурыз. - б.4
19. Қайырбеков Ә. Ғажайып Ғабен //Егемен Қазақстан.-2002.-22 наурыз.-б.4.

Reference

1. Brief History of Kazakh literature, Almaty: Kazakh University. 2002 p. 455
2. Memoirs of Musrepov G. Compiled By: Sultan Orazaly, Almaty: Education. 2007 p.416.
3. Bekbergenov M., prose by G. Musrepov, Almaty: Rauan. 1990 p.151.
4. Zhumabekov S., Musrepov G.-Almaty: School. 1989 pp. 120 /1.14-16/
5. Karataev M., Nurtazin T., Kirabaev S. textbook of Kazakh Soviet literature. Textbook for philological faculties of higher educational institutions. Almaty-1971,438
6. Sarseke M. er Gaben I know //truth.-2002. - №1. - p. 33-39
7. Alimbay M. Aga's mood is AK-zhailau [text] / we saw the source of good from me.- Almaty: Kazakhstan, 2002. - 52-57p.
8. Zhusupova A. jeweler of the artistic word // North Kazakhstan.-2006. - April 10-3B.
9. Sarseke M. example of the best//truth.-2002. - No. 5. - p. 63-70
10. Gabdullin N. about Gabit Agha. // Kazakh literature November 8, 1991-8 p.
11. Makhmutov E. Gaben-pride of the country // North Kazakhstan.-2002. - February 8.-2 P.
12. Musrepov G. Selective. Three volumes .- Almaty: Writer, 1980.
13. Musrepov G. collection of works in five volumes.- Almaty: Writer,1992
Vol. 1. stories and stories.-400B.
14. Akhmetov Z. deep knowledge,high taste (about the work of G. Musrepov) // sovereign Kazakhstan.-2002. - 2 March.- P.3
15. Aikemov zh.memorable days // North Kazakhstan.-2002. -2 April.- P.4
16. Gabbas Sh. responsible task (memory of G. Musrepov) // North Kazakhstan.-2002. - March 15.- P.3
17. Eleukenov sh.the sublime image of Gaben//Zhalyн.-1992. - No. 2. - p. 33
18. Zhakip M., Mukanov M. the country honors Gaben// sovereign Kazakhstan.-2002. - March 19.- P.4
19. Kairbekov A. Amazing Gaben // Sovereign Kazakhstan.-2002. -22 March.- P. 4.